

Sam

Fångvården och kriminalvården i Finland 2005

mandrag

Fångvården och kriminalvården ingår i det straffrättsliga påföljdssystemet. Deras gemensamma mål är att

- bidra till tryggheten i samhället genom att upprätthålla ett lagligt och säkert system för verkställighet av påföljder
- medverka till att reducera återfallsbrottslighet och bryta den sociala utslagning som frambringar kriminellt beteende.

Fångvårdsväsendet verkställer fängelsestraff och förvandlingsstraff för böter som påförts av domstolar samt svarar för verkställigheten av häktning.

Kriminalvårdsväsendet svarar för verkställigheten av samhällspåföljder och annan verksamhet som hänför sig till påföljder som verkställs i frihet.

De vanligaste straffen som döms ut för brott är ordningsböter, böter, fängelse och samhällstjänst. Lagen om ungdomsstraff trädde i kraft den 1 januari 2005.

Antalet **brott som polisen fått information om** var under året på samma nivå som under fjolåret. Det totala antalet brott uppgick till 787 000. Antalet brott mot strafflagen var något lägre än året innan. Antalet brott mot liv var 114,

antalet sjönk alltså med en fjärdedel jämfört med fjolåret. Fallen av misshandel ökade med två procent, men fallen av grov misshandel sjönk med åtta procent. Antalet narkotikabrott stod på samma nivå som 2004. Fallen av grovt rattfylleri gick ned med fem procent.

Brottspåföljdssektorn omfattar verkställighet av fängelsestraff och samhällspåföljder. Verkställigheten hör till justitieministeriets förvaltningsområde.

- Den strategiska styrningen sköts av **justitieministeriets kriminalpolitiska avdelning**. Avdelningen bereder frågor som hänför sig till det straffrättsliga systemets funktionsduglighet, brottsbekämpningen och utvecklingen av systemet för straffverkställighet.
- **Brottspåföljdsverket** är ett centralt ämbetsverk som svarar för styrningen och utvecklingen av verkställigheten av samhällspåföljder och fängelsestraff och samt har hand om gemensamma förvaltningsuppgifter.
- **Fångvårdsväsendet** består av en enhet för verksamhetsstyrning vid brottspåföljdsverket, fängelserna (16 slutna och 19 öppna anstalter) samt två sjukhusenheter.
- **Kriminalvårdsväsendet** består av en enhet för verksamhetsstyrning vid brottspå-

följdsverket, 15 regionbyråer och fem lokala byråer.

- **Fängelsedomstolen** är en specialdomstol som beslutar om internering av farliga återfallsförbrytare och om ungdomsfängelse för unga lagöverträdare. Ledamöterna i domstolen utses av republikens president för fem år i sänder¹.
- **Fångvårdens utbildningscentral** svarar för grund- och vidareutbildning i fångvård samt ordnar utbildnings-, utvecklings- och experttjänster i branschen.

lighetspersonalen. Vid utgången av 2005 arbetade totalt 3 252 heltidsanställda i brottspåföljdssektorn. Av dem var 98,5 procent anställda i tjänsteförhållande.

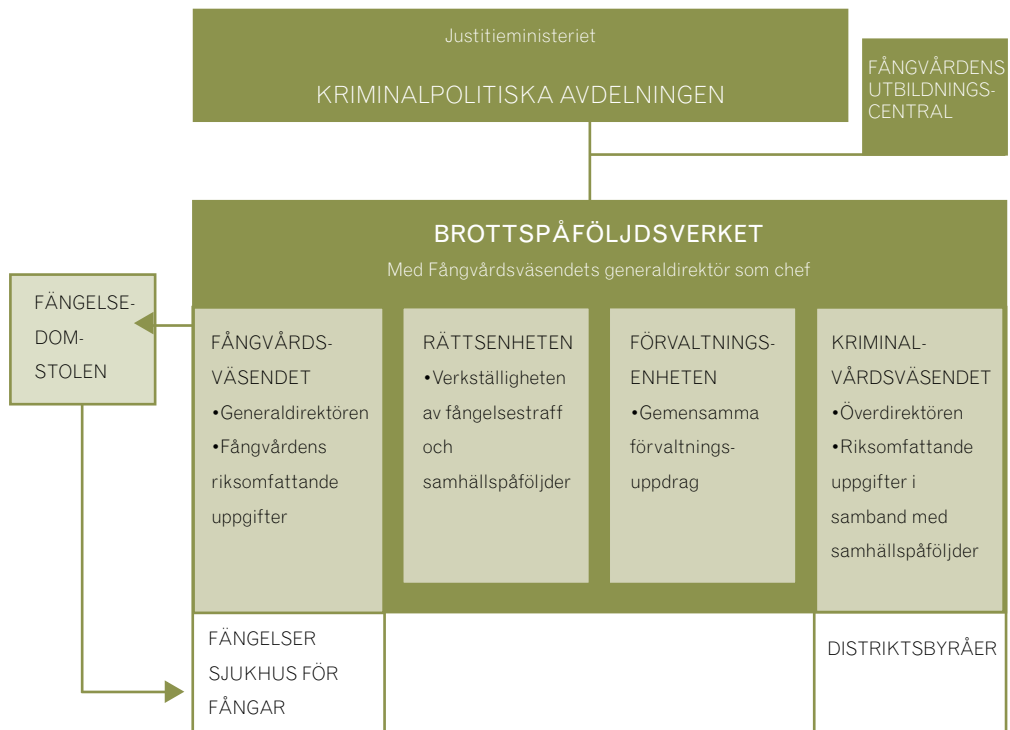
Personalens **åldersstruktur** överensstämmer med den allmänna åldersstrukturen hos statsanställda. Merparten av de anställda hör till åldersgruppen 40–54 år. Medelåldern är 43,4 år.

Under de senaste åren har det funnits problem i rekryteringen av personal till brottspåföljdssektorn, särskilt i Södra Finland. Genom det nya lönesystemet som grundar sig på uppgifternas svårighetsgrad och personlig prestation går man bl.a. in för att öka branschens attraktivitet. Rekryteringen har också förbättrats genom att alla

Personal

Brottspåföljdsverket, fångvårdsväsendet och kriminalvårdsväsendet delar på straffverkstäl-

ORGANISATIONEN FÖR STRAFFVERKSTÄLLIGHET

¹ Fängelsedomstolens sammansättning 2005: hovrättsrådet Risto Hänninen (ordförande), generaldirektör Esa Vesterbacka (fr.o.m. den 1 april 2005), hovrättsrådet Anja Antila, läkaren och specialisten i psykiatri Maija Savijärvi, forskaren Yrjö Nuorvala samt direktören för rättsenheten Paavo Siitonen (sekreterare).

lediga jobb i branschen offentliggörs på Internet (www.rikosseuraamus.fi).

De innehållsmässiga målen för personalutbildningen i fångvården och kriminalvården bestäms av branschens verksamhetsprinciper och syften. Brottspåföljdsverket har till uppgift att i samarbete med Fångvårdens utbildningscentral utveckla grund-, vidare- och kompletteringsutbildningen för straffverkställighetspersonalen.

Fångvårdens utbildningscentral svarar för grundutbildningen i fångvård och vidareutbildningen av personalen. Utbildningen skall utgå ifrån de utbildningsbehov som finns i anstalterna. Under årets lopp utexaminerades 77 fångvårdare som avlagt grundexamen. Grundutbildningen i fångvård inleddes av 80 nya studenter i augusti.

Fångvårdens utbildningscentral har till uppgift att erbjuda samtliga medarbetare i branschen en utbildning som främjar målen för fång- och kriminalvården. År 2005 deltog totalt 2 385 anställda i brottspåföljdssektorn i kompletterande utbildning som ordnades av utbildningscentralen. Antalet studiedagar uppgick till 4 861. Det största utbildningsprojektet var utbildning i fängelselagen. Totalt 1 769 personer deltog i utbildningen.

Ekonomi

Straffverkställigheten beviljades 188,9 miljoner euro i statsbudgeten för 2005. Dessutom stod 7,0 miljoner euro som överförts från 2004 till förfogande. Av anslaget användes 190,4 miljoner euro.

Anslaget för operativa utgifter är ett nettoanslag. Vid uträkningen och användningen av anslaget beaktas en del av verksamhetsintäkterna vid sidan av utgifterna. Nettointäkterna i momentet för operativa utgifter uppgick till 7,7 miljoner euro

2005. Den största delen av intäkterna, 10,5 miljoner euro, samlades i momentet för straffverkställighet. De intäkter som samlats i detta moment påverkar inte verkets finansieringssituation.

Dimensioneringen av anslagen för operativa utgifter har varit sparsam. Den andel av utgifterna för straffverkställighet som överfördes från 2005 till 2006 förblev endast 2,3 procent av anslaget. Enligt justitieministeriets strategi skall den skäliga nivån på den överförda andelen av anslaget variera mellan 7 och 10 procent. En sådan nivå vore nödvändig för att verksamheten skall kunna anpassas till växlingarna i behovet av tjänster och nödvändiga utvecklingsåtgärder vidtas.

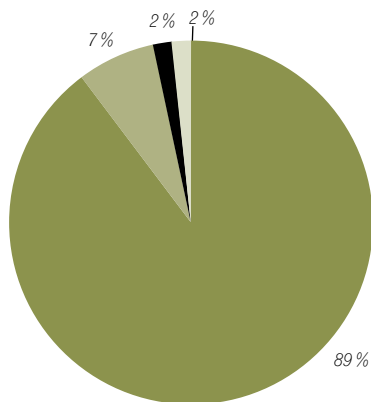
Arbetet i öppna anstalter beviljades 5,9 miljoner euro i budgeten. Dessutom stod 1,3 miljoner euro som överförts från de föregående åren till förfogande. Av anslaget användes 5,4 miljoner euro. Totalt 1,8 miljoner euro överfördes till 2006.

Utgifterna för verksamheten (brutto) uppgick 2005 till 198,1 miljoner euro. Jämfört med 2004 var ökningen 4,6 miljoner euro (2,5 procent). Lönekostnaderna steg med 5,9 miljoner euro som härstammade från den generella lönehöjningen, ökningen av antalet årsverken och ökade pensionsavgifter. Lönekostnaderna var den största utgiftsposten som uppgick till 60 procent av utgifterna för verksamheten. Hyrorna för lokalerna steg med 2,7 miljoner euro jämfört med 2004 och var 12 procent av de operativa utgifterna. Merparten av hyrorna för fastigheter är hyror som betalas till Senatfastigheter.

Det genomsnittliga fångtalet steg avsevärt under året och uppgick till 3888. Fångvårdsväsendets operativa utgifter per fånge uppgick till 45 500 euro.

Kriminalvårdsväsendets operativa utgifter per klient som avtjänade någon samhällspåföljd

BRUTTOANVÄNDNINGEN AV OPERATIVA UTGIFTER I STRAFFVERKSTÄLLIGHETEN 2005 (MILJONER EURO)

- Fångvården 177,7 milj. €
- Kriminalvård 14,0 milj. €
- Gemensam verkställighet och förvaltning 3,2 milj. €
- Fångvårdens utbildningscentral 3,2 milj. €

uppgick till 2900 euro. Det var en ökning med 100 euro per klient (3,5 procent) jämfört med 2004.

Det totala intäktsbeloppet uppgick till 18,1 miljoner euro, dvs. samma belopp som 2004. Över hälften av intäkterna härstammar från fångarbetet. Andra viktiga inkomstkällor är försäljningsintäkter från anstaltsbutikerna, hyror från de anställdas tjänstebostäder och ersättningar för kost och logi som drivs in hos intagna i öppna anstalter.

Intäkterna från produktionen i fångvården omfattade 7,8 miljoner euro i försäljningsintäkter och 1,5 miljoner euro i lantbruksstöd och andra intäkter. Intäkterna steg med 0,2 miljoner euro jämfört med fjolåret.

Produkter från fångarbetet säljs till konsumenterna i fängelsebutikerna och direkt i anstalterna. Fängelsebutikernas försäljning till klienterna steg 2005 med fyra procent och uppgick till ca 1,3 miljoner euro. Det finns butiker i Åbo, Kuopio,

S:t Michel, Uleåborg och Vasa. Produkter från fångarbetet säljs dessutom i de s.k. lagerbutikerna i samband med fängelserna (Kervo, Pelso, Tavastehus, Vanaja, Jokela och Laukas).

Domar och straffverkställighet

I Brottspåföljdsverkets kriminalregister infördes 2005 totalt 18 687 (19 477) domar. Antalet inkluderar också de domar som underrätterna dömt ut och som inte ännu vunnit laga kraft. I registret infördes 14 188 (14 804) domar till fängelse, 4451 (4630) domar till samhällstjänst och 48 (43) ungdomsstraff. I registret över villkorligt dömda unga lagöverträdare som ställts under övervakning infördes 1 256 (1 394) domar.

Inledningen av fängelsestraff kan **senareläggas** med hänsyn till sjukdom, graviditet eller sociala eller ekonomiska skäl. Uppskov som söks av sociala eller ekonomiska skäl skall i regel avgöras av den verkställande myndigheten på hemorten. Brottspåföljdsverket skall stadfästa avslag. Utmätningsmannen kan på dessa grunder också senarelägga verkställigheten av förvandlingsstraff för böter. Brottspåföljdsverket beslutar om uppskov och förlängda uppskov som söks med stöd av sjukdom eller graviditet. Verksamheten av samhällspåföljder kan inte senareläggas.

Brottspåföljdsverket behandlade 2005 totalt 1 199 (1 192) uppskovsärenden. Uppskov beviljades i 421 (203) fall. Ett fängelsestraff som dömts ut i Sverige, Norge, Danmark eller Island kan på begäran verkställas i Finland. Ett straff som dömts ut i Finland kan på motsvarande sätt verkställas i något annat nordiskt land.

Också övervakning, eller övervakning av villkorligt frigivna, som dömts ut i något annat nordiskt land kan verkställas i Finland. Övervakning som dömts ut i Finland kan på motsvarande sätt

verkställas i något annat nordiskt land. Närmare bestämmelser om verkställighet finns i lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål (326/1963). Merparten av anhållandena om verkställighet framförs mellan Finland och Sverige. De gäller vanligen finska medborgare.

Totalt 106 (105) anhållanden om verkställighet **togs emot** från de andra nordiska länderna 2005. Av dessa gällde 96 (93) straffverkställighet och 10 (12) ordnande av övervakning i Finland. Totalt **anhängiggjordes** 69 (53) ärenden som gällde verkställighet av finska straff eller ordnande av övervakning i något annat nordiskt land. Sammanlagt 15 (14) ärenden hänförde sig till ordnande av övervakning.

Totalt 833 (785) häktade, 1568 (900) bötesfångar och 4662 (4637) dömda fångar blev frigivna 2005. Av dem frigavs 4579 (4510) villkorligt. Villkorlig frigivning avgörs av fängelsedirektören. Den som frigives villkorligt kan ställas under Kriminalvårdsväsendets **övervakning** under en prøvotid. Prövotiden är den oavtjänade delen av straffet (det s.k. reststraffet), dock minst tre månader och högst tre år. Prövotiden för den som frigives från en tvååsinrättning är två år.

Fångvården

Antalet fångar ökade med drygt 300 fångar 2005. Det genomsnittliga fångtalet uppgick 2005 till 3 888, medan motsvarande antal var 3 577 ett år tidigare. Ökningen var ca nio procent. Antalet fångar växte i alla fångkategorier. Antalet dömda fångar växte i medeltal med 167 personer, antalet häktade med 46 och antalet bötesfångar med 98 jämfört med följåret. Fångtalet har sedan 1999 stigit med över 40 procent.

Den största gruppen av fångar består av intagna som dömts för våldsbrott som huvudbrott. Var

tredje fånge hör till denna grupp. Dessutom är knappt 10 procent intagna för rån. Var femte fånge har dömts för brott mot liv eller försök till sådant brott. Tjuvar, narkotikabrottslingar och rattfyllerister är de följande grupperna till antalet.

Antalet fångar som dömts för något narkotikabrott som huvudbrott är i dag över sju gånger högre än i slutet av åttiotalet, men under det senaste året har deras antal börjat sjunka. Enligt uppgifter från den 1 maj 2005 fanns det 512 intagna som dömts för narkotikabrott. Det är åtta procent mindre än året innan. Dessutom hade 105 personer häktats för narkotikabrott. I fjol var antalet 115. De intagna som dömts för narkotikabrott är i flera avseenden en problematisk grupp för fångvården, eftersom de ofta behöver intensiva vårdåtgärder och ställer särskilda krav på anstaltssäkerhet och ordning.

De fångar som frigivits och återvänt är en liten men viktig grupp av återfallsförbrytarna. Män upprepar sina kriminella gärningar oftare och snabbare är kvinnor. Unga återfaller oftare och snabbare än äldre. Förstagångsintagna återfaller mera sällan än de som varit intagna två eller flera gånger. Återfallsbrottslingarnas relativa andel har sedan 1997 varit regelbundet växande varje år. Tillväxtprocenten är ca en per år.

Ca 35 procent av de försttagångsintagna återvänder till fängelset, men bara några få procent hamnar i en ond cirkel av intagningar. Den vedertagna uppfattningen om att intagningarna högst sannolikt upprepas är felaktig, även om det är ett faktum att merparten av fångarna har flera gånger återvänt.

Antalet **utländska fångar** började växa i mitten av 1990-talet. Antalet växte därefter snabbt men ökningen har avstannat under de tre senaste åren. Under redovisningsåret var antalet

utländska fångar i medeltal 282 (284) fångar per dag, dvs. 7,3 procent av samtliga fångar. Över hälften av utlänningarna var ester och ryssar. Över hälften de utländska fångarna hade dömts för narkotikabrott.

Antalet **livstidsfångar** var i slutet av 2005 totalt 124 (104), varav nio kvinnor. Ökningen har varit rentav 68 procent på tre år. Längden av livstidsdomarna har under de senaste åren vanligen varit mellan 12 och 14 år före benådningen.

Fångar med straff som underskrider två år placeras i en bestämd anstalt enligt hemkommun. De som avtjänar straff som överskrider två år överförs först till **placeringsenheten** i den egna regionen. I dagens läge finns det placeringsenheter i fängelserna i Sydvästra Finland, Uleåborg, Kuopio, Riihimäki, Helsingfors och Tavastehus. Placeringsenheterna startade sin verksamhet i juni 2000.

En personlig **utvärdering av risker och behov** skall göras upp för varje fånge i de fängelser som tjänstgör som placeringsenheter. I utvärderingen kartläggs de faktorer i fångens livssituation och personlighet som upprätthåller ett kriminellt levnadssätt. Utifrån kartläggningen gör placeringsenheten upp en **plan för strafftiden** som kompletteras och uppdateras i förläggingsanstalten. Syftet med detta är att strafftiden skall användas systematiskt så att fångens möjligheter att klara sig i friheten utan att begå nya brott skall öka. I planen för strafftiden registreras samtliga faktorer som skall bearbetas under fängelsetiden. Totalt 1316 (708) utvärderingar av risker och behov inklusive planer för strafftiden gjordes upp 2005.

Brottspåföljdsverket kan bestämma att förvandlingsstraff för böter och fängelsestraff som underskrider två år skall avtjänas i en **öppen anstalt**. De som dömts till längre straff kan överföras till en öppen anstalt under strafftiden.

De öppna anstalterna består av självständiga öppna fängelser, öppna fängelseavdelningar som lyder under slutna anstalter och arbetskolonier. Där placeras de som deltar i olika aktiviteter och som anses kunna anpassa sig till friare förhållanden och iaktta anstaltsbestämmelserna. Dessutom krävs det att den som placeras i en öppen anstalt skall förbinda sig vid övervakad avhållsamhet från alkohol och droger. I öppna anstalter går fångvården in för att förbereda de intagna för frigivningen genom arbete, missbrukarrehabilitering eller någon annan verksamhet.

Totalt 2016 (2163) personer förordnades till öppna anstalter. Av dessa kom 1035 (1079) direkt från friheten. Det genomsnittliga antalet intagna i öppna anstalter var 856 under redovisningsåret.

Fångvården har under de senaste åren fäst särskild vikt vid **begränsningen av våld** mellan fångarna och mot de anställda i anstalterna. Under 2005 fortsatte fångvården att uppdatera planerna för våldsbekämpning i fängelserna.

Det uppdagade våldet mellan fångarna tycks ha stabiliserats på de föregående årens nivå. Totalt 39 (46) disciplinstraff för våldsbrott påfördes under året. Hälsovårdspersonalen rapporterade 118 (156) fall av inbördes våld mellan fångar. Totalt 71 (106) fall av våld eller våldshot mot de anställda anmäldes vilket betyder 5,0 (8,1) fall per 100 000 fångdagar. Merparten av anmälningarna, 86 (90) procent, gällde verbala hotelser eller påtryckningar. Den medarbetare som blivit föremål för våld eller våldshot skall anmäla saken.

Om en fånge bryter mot anstaltsordningen eller villkoren för permission, tillstånd till civilt arbete eller studier kan han påföras **disciplinstraff**. Fängelsedirektören beslutar om disciplinstraff. Disciplinstraffen består av varning, förlust eller begränsning av rättigheter, straff med enrum eller enrum som inte inräknas i strafftiden (förlust

av avtjänad tid). Alla disciplinstraff frånsett varning kan påföras villkorligt. En fånge har rätt att söka ändring i disciplinstraff hos tingsrätten.

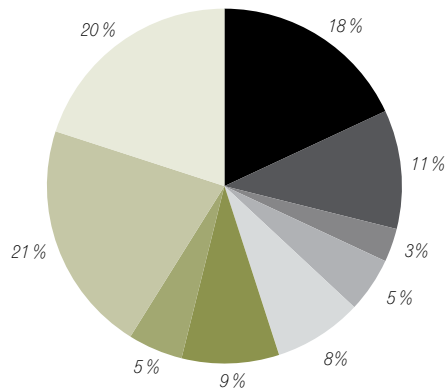
År 2005 påfördes totalt 945 (1001) disciplinstraff i anstalterna. Ovillkorligt straff med enrum påfördes i 840 (652) fall, varav isoleringen helt eller delvis inte inräknades i strafftiden i 66 (56) fall.

Rymning och försök till rymning är straffbara gärningar enligt strafflagen. Antalet rymningar stod 2005 på samma nivå som året innan, medan rymningsförsöken klart ökade. Totalt 21 (19) fångar rymde, och 12 (1) försökte rymma, från slutna anstalter under året.

År 2005 beslagtogs fångvården något **mera** narkotika än året innan. Den beslagtagna mängden cannabis, amfetamin och heroin uppgick till totalt ca 757 (592) gram. På grund av strängare övervakning (bl.a. allt vanligare knarkhundar), ett ökat antal rusmedelsfria avdelningar med regelbundna drogtest har den uppdagade mängden och användningen av rusmedel förblivit nästan oförändrad. På lång sikt har den rentav sjunkit. Som en samverkan av dessa faktorer har risken att åka fast ökat. Att förlora platsen i öppen anstalt och rätten till permission är också effektiva förebyggande medel i kampen mot drogbruk.

Fångarna kan beviljas **permission** när hälften av fängelse tiden löpt ut eller när det finns några synnerligen viktiga skäl. Permission beviljas om det anses sannolikt att fången i fråga kommer att iaktta tillståndsvillkoren. Den som gjort sig skyldig till ett grovt narkotikabrott eller ett grovt våldsbrott, eller som grovt brutit mot tidigare permissionsvillkor, kan beviljas permission endast om iakttagandet av villkoren anses vara nästan säkert. Permission beviljas för högst sex dygn under en period av fyra månader. Permission får inte utan särskilda skäl beviljas för över tre dygn. Permission kan också beviljas under eskort.

INTERNERNAS DELTAGANDE I AKTIVITETER ENLIGT FÖRBRUKAD TID ÅR 2005 (% AV FÅNGDAGAR, N=3 888)

- Produktionsarbete
- Fastighetsunderhåll och lokalvård
- Arbete i kolonier
- Arbete i intendentur
- Utbildning
- Rehabiliterande sysselsättning
- Sjuka
- Svårligen sysselsatta
- Övrig sysselsättning

Under 2005 anhöll fångarna om permission 18 578 gånger. Permission beviljades i 13 700 fall, dvs. i 74 procent av fallen. Totalt 13 530 tillstånd utnyttjades. I totalt 352 fall, dvs. 2,6 procent, bröts tillståndsvillkoren grovt.

Matförsörjning av heldagskaraktär ordnas i fångelserna. Även de anställda erbjuds matservice på arbetsplatsen. Kvaliteten, kostnadsnivån, tillredningslokalerna och serveringen motsvarar den normala matförsörjningen i anstalter. Vid sidan av basmenyn serveras gemensam specialkost. Vid behov tillreds mat för den som på religiösa grunder begär om specialdiet.

För **primärvården** finns det i varje fängelse minst en heltidsanställd sjuksköterska och en deltidsanställd läkare som ordnar mottagning mellan en och tre gånger per vecka. Under hela

året var två allmänpraktiserande överläkars tjänster vakanta i regionerna. Fängelseläkarna har också hand om den polikliniska psykiatriska vården. Fyra heltidsanställda psykiatrer ger konsultation och specialistvård. Under hela året fanns det ett genomsnittligt underskott på två årsverken i dessa tjänster. Läkarna gjorde 34 401 anteckningar om vård i primärvårdens informationssystem för patienter. Vårdpersonalen gjorde totalt 198 529 anteckningar om vård i informationssystemet.

Fångarnas **aktiviteter** under arbetstiden består av arbete, utbildning eller någon annan verksamhet som ordnas eller godkänns av anstalten. Syftet med aktiviteterna är att främja fångarnas chanser att klara sig i samhället efter frigivningen.

I medeltal 54 (58) procent av fångarna deltog i några dagliga aktiviteter 2005. Deltagandet var högst i arbetskolonier och öppna anstalter, och lägst hos de häktade. Andelen fångar som inte deltog i någon form av verksamhet var 21 (18) procent av det totala fångtalet. Eftersom antalet fångar har stigit har det inte funnits resurser att öka verksamhetskapaciteten. Det betyder att allt flera fångar är sysslösa i anstalterna. Men 62 procent av de dömda fångarna kunde placeras i någon verksamhet.

Syftet med fångarbetet är att upprätthålla och främja fångarnas yrkeskunnighet och arbetsförmåga och att förbättra deras utkomstmöjligheter efter frigivningen. Arbetet gör fängelsestillvaron mera normal så att den skall motsvara livet i det civila. Arbetet minskar sysslösheten och risken för utslagning. Branscherna för fångarbetet är trävaruindustri, produktion av skyltar, metallindustri, handarbete, ekologiskt jordbruk och vård av fängelsefastigheter. Fångar som anses pålitliga kan också beviljas tillstånd att jobba civilt utanför anstalten.

I medeltal 1465 (1450) fångar, dvs. ca 38 (41) procent av fångtalet per dag, jobbade dagligen 2005. De arbetande fångarnas andel ökade per dag med 15, men andelen av det genomsnittliga fångtalet sjönk med tre procent.

Fängelserna ordnar yrkesinriktad, förberedande och allmänbildande **utbildning**. Undervisningen ordnas i samarbete med läroanstalterna i den närmaste omgivningen. En avsevärd del av utbildningen finansieras av undervisningsväsendet. Läroanstalterna ger fångarna betyg. Av betygen framgår det inte att studierna har genomförts i fängelse.

Omfattningen av studier i straffanstalterna minskade något 2005. Ett minskat antal fångar jämfört med tidigare år sysslade med grundutbildning. Totalt 1627 (1665) fångar studerade under året. I medeltal 322 (353) fångar, dvs. 8 (10) procent av det dagliga fångtalet, studerade dagligen. Studierna var i flesta fall i inriktade på förvärv eller ökning av yrkesfärdigheter.

Genom rehabilitering och diverse målinriktade åtgärdsprogram går fångvården in för att främja fångarnas förmåga att föra ett liv utan kriminalitet. Fångar med nedsatt handlingsförmåga garanteras aktiviteter som upprätthåller handlingsförmågan. Totalt 3821 (3158) fångar deltog i åtgärdsprogram av olika längd under årets lopp. Ett program som främjar ett levnadssätt utan rusmedel och kriminalitet och som varar minst 18 timmar slutfördes av över 900 fångar, och ett likartat program som varar minst 70 timmar av ca 350 fångar. Den rehabiliterande verksamheten består främst av **missbrukarrehabilitering**. Kampen mot rusmedel i fängelserna grundar sig på fångvårdsväsendets rusmedelsstrategi för 2005-2006 som utarbetades 2004. Totalt 2303 (1990) fångar deltog i missbrukarrehabilitering i anstalterna. Sammanlagt 34 (50) fångar deltog i utomstående missbrukarvård och -rehabilitering.

Totalt 368 (288) intagna deltog i verksamhet avsedd för fångar som **dömts för våldsbrott**. I fyra anstalter ordnades kurser i ett program för självständig förändring (*Cognitive Self-Change*) som skall minska återfallsrisken för våldsbrottslingar och som varar sju månader. Programmet skall lära gärningsmannen att hantera sitt våldsamma beteende. I 13 (8) fängelser tillämpas en kortare kurs i hantering av vrede som varar 18 timmar. Totalt 152 (90) fångar slutförde kursen i hantering av vrede.

Kurser i Cognitive Skills som skall lära deltagarna färdigheter i problemlösning, konsekvent och kritiskt tänkande samt sociala färdigheter ordnades i sju fängelser. Totalt 96 (69) fångar inledde kurserna, och 71 (59) slutförde dem. Fängelset i Kuopio fortsatte att ordna ett program vid namn STOP som är avsett för **sexbrottslingar** och som varar åtta månader. Totalt 24 (24) fångar deltog i programmet som slutfördes av 16 (23) fångar.

Anstalterna ordnar många handledda fritidsaktiviteter för fångarna. Det fanns ca 800 (950) cirklar för fritidsintressen som sammanträdde ca 17 000 (18 500) gånger. Merparten bestod av diverse idrotts- och andliga grupper. Grupperna leddes till största delen av fängelsepersonalen, men de andliga grupperna styrdes ofta av fängelsepräster och -diakoner samt av medarbetare i församlingarna eller frivilliga. Exempel på interaktiva diskussionsgrupper var AA- och NA-grupperna och grupper som organiserades av Röda Korset. Grupperna sammanträdde drygt 800 (1 000) gånger.

Kriminalvården

Samhällspåföljder består av övervakning av villkorligt dömda unga lagöverträdare, ungdomsstraff, övervakning av villkorligt frigivna och samhällstjänst. Samhällspåföljderna verkställs

i det normala vardagslivet. Vid sidan av myndigheterna deltar också vanliga medborgare i verkställigheten. De arbetar som kontaktpersoner på tjänstgöringsplatserna och som privata övervakare.

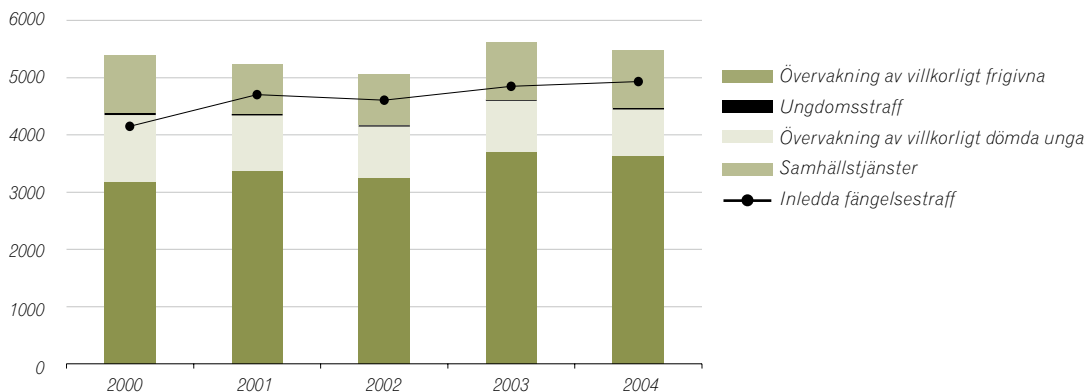
Arbetet med samhällspåföljder är straffverksamhet som äger rum i friheten. Här tillämpas arbetsmetoder som skall reducera återfallsbrottslighet och diverse samarbetsnätverk.

För att villkorligt fängelse skall göras effektfullare kan den som har begått en brott innan han eller hon fyllt 21 år ställas under övervakning för en provotid, om det kan anses motiverat för att främja gärningsmannens anpassning i samhället och förebygga nya kriminella gärningar. Kriminalvårdsväsendet svarar för ordnandet av övervakning i hela landet. Övervakning av lagöverträdare som fyllt 18 år sköts vanligen av kriminalvårdstjänstemän. Övervakning av gärningsmän som inte fyllt 18 år sköts i regel av privata övervakare.

Ny övervakning inleddes 2005 i totalt 810 (883) fall. Under årets gång stod totalt 2 456 (2 535) unga gärningsmän under övervakning. Totalt 26 procent av de övervakade stod under privat övervakning. Det dagliga antalet villkorligt dömda unga gärningsmän som ställts under övervakning var 2005 i medeltal 1 572. Det genomsnittliga antalet per dag gick ned med ca 60 övervakade jämfört med fjolåret. Antalet övervakningsdagar var 573 780 (597 505).

Den nya lagen om ungdomsstraff trädde i kraft den 1 januari 2005. Ett ungdomsstraff är en påföljd som är avsedd för gärningsmän som inte har fyllt 18 år och som består av övervakning, uppgifter och program som främjar social handlingsförmåga samt orientering i arbetsliv och arbete. Domstolen skall fastställa en verkställighetsplan

ANTAL INLEDDA SAMHÄLLSPÅFÖLJDER OCH FÄNGELSESTRAFF 2001–2005

för varje enskilt ungdomsstraff. Ungdomsstraff kan dömas ut för en period mellan fyra månader och ett år. Under 2005 skulle 33 ungdomsstraff verkställas enligt den nya lagen.

Tillämpningen av ungdomsstraff koncentrerades tidigare på vissa försöksregioner. En tredjedel av anhållandena om verkställighetsplaner enligt lagen om ungdomsstraff och hälften av de ungdomsstraff som skulle verkställas gällde de tidigare försöksorterna Helsingfors, Tammerfors och Åbo. Totalt 146 verkställighetsplaner anhölls under årets lopp. I ungefär hälften av de 113 verkställighetsplaner som gjordes upp under året ansågs det att domen till ungdomsstraff var motiverad.

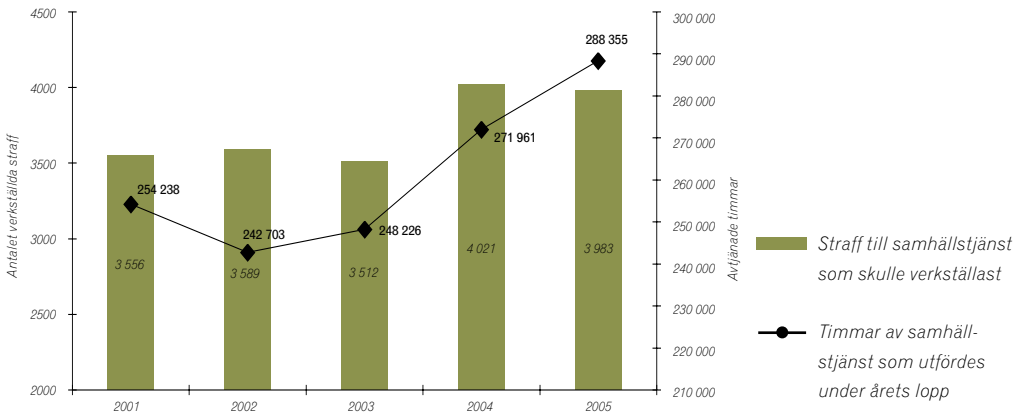
Bara en bestämd del av fängelsestraffen avtjänas i regel i anstalt. Den som har villkorligt frigivits från en anstalt står vanligen under övervakning under en prövotid. Fångar med ett kort reststraff (under 18 månader) frigives utan övervakning. Men om en fånge själv önskar, kan han eller hon ställas under övervakning oavsett längden av reststraffet. Alla frigivna ungdomsfångar ställs under övervakning. Under 2005 ställdes 21 (23) procent av samtliga villkorligt frigivna under övervakning.

Övervakningen varar hela prövotiden som är minst sex månader och högst tre år. Villkorlig frihet kan förklaras förverkad om den övervakade gör sig skyldig till ett brott eller en ordningsföreseelse under prövotiden. Totalt 312 (324), dvs. 32 procent av de övervakade, förverkade den villkorliga friheten. Orsaken var att den övervakade hade begått ett nytt brott.

Övervakning av villkorligt frigivna krävde 21 procent av den totala arbetstiden. Ca en femtedel av tiden ägnades åt uppdrag som utfördes tillsammans med diverse samarbetsmyndigheter. Under årets lopp ställdes 993 (1 013) villkorligt frigivna fångar under övervakning. Totalt 2 390 (2 393) villkorligt frigivna stod under övervakning. Privata övervakare svarade för 10 procent av de frigivna. I genomsnitt 1 437 frigivna stod dagligen under övervakning. Det överskred fjolåret med ca 100 övervakade.

Med samhällstjänst avses oavlönat allmännyttigt arbete som döms ut i stället för högst åtta månaders ovillkorligt fängelse. Tjänstgöringen förläggs under en period som till längden överensstämmer med det ursprungliga fängelsestraffet så att tjänstgöringen vanligen äger rum två gånger per vecka, mellan tre och fyra timmar

SAMHÄLLSTJÄNSTENS VOLYMUUTVECKLING 2001–2005

per gång. Högst tio timmar samhällstjänst kan utföras så att den dömda deltar i de nämnda programmen eller använder tjänster för förebyggande av missbruksproblem på det sätt som kriminalvårdsväsendet godkänner.

Kriminalvårdsväsendet har ingått ca 2 500 avtal om tjänstgöringsplatser för verkställighet av samhällstjänst. Det egentliga antalet tjänstgöringsplatser är större, eftersom kriminalvården ofta ingått bara ett avtal med exempelvis stora kommuner.

Antalet domar till samhällstjänst som skulle verkställas förblev nästan oförändrat jämfört med 2004. Totalt 3 983 (4 021) straff skulle verkställas 2005. Det genomsnittliga dagliga antalet domar till samhällstjänst som verkställdes var 1 750 (1 600) straff. Antalet överskred fjolåret med 150 domar. Totalt utfördes 288 355 (271 961) timmar samhällstjänst. Det överskred fjolåret med 6 procent.

Det totala antalet klienter hos kriminalvårdsväsendets regionbyråer uppgick 2005 till ca 14 100 (15 400) personer. Ca 9 400 (9 200) av dem avtjänade någon samhällspåföljd under årets gång. Dessutom besöktes regionbyråerna av ca 4 730 (6 200) klienter för att ett expertutlåtande skulle göras upp. De unga lagöverträdare som ger

anledning till en personundersökning eller en preliminär verkställighetsplan men som bara delvis skall avtjäna straffet som samhällspåföljd ingår i kriminalvårdsväsendets klientel. Bara några av de klienter som genomgår lämplighetsutredning döms likaså till samhällstjänst.

Antalet klienter hos kriminalvårdsväsendet gick ned med totalt 1 300 personer. Det gällde uttryckligen de klienter som skulle få ett utlåtande men som inte blev föremål för några verkställighetsåtgärder under årets gång. En faktor som inverkar på situationen var det mera effektiva samarbetet mellan vissa regionbyråer och åklagarväsendet. Expertutlåtandena var därför bättre fokuserade. Antalet övervakade som utförde samhällstjänst och var villkorligt frigivna var däremot större än under fjolåret.

Totalt 5 472 (5 619) nya samhällspåföljder började verkställas 2005. Sammanlagt 83 procent av klienterna hade kommit via en domstolsprocess, medan andelen frigivna fångar som ställts under övervakning uppgick till 17 procent.

Det genomsnittliga dagliga antalet klienter med samhällspåföljder uppgick 2005 till 4 791 (4 619) personer. Totalt 33 procent var villkorligt dömda unga lagöverträdare som ställts under övervak-

ning, 37 procent utförde samhällstjänst och 30 procent bestod av villkorligt frigivna. Andelen ungdomsstraff var bara ungefär en procent. Andelen kvinnor som dömts till någon samhällspåföljd har under de senaste åren varit ca sju procent. Ca två procent av klienterna skötte sina ärenden på något annat språk än finska eller svenska. En tredjedel av de som avtjänade någon samhällspåföljd kom från Helsingfors, Tammerfors eller Åbo.

Åldersgruppen under 21 år har minskat med fem procent hos de klienter som avtjänade någon samhällspåföljd jämfört med fjolåret. Åldersgrupperna mellan 21 och 29 år och mellan 30 och 49 år var lika stora, 32 procent. De som fyllt 50 år uppgick bara till 9 procent.

Bostadssituationen för klienter med samhällspåföljder har blivit något bättre jämfört med fjolåret. Ungefär 78 procent meddelade att de bodde i en permanent lägenhet, året innan var motsvarande procent 75. Ungefär hälften av de personer som bodde bristfälligt – i internat eller temporära lägenheter – hade frigivits från fängelse. De helt bostadslösa har under 2000-talet konstant varit ca sju procent av klienterna med samhällspåföljder.

Sysselsättningsläget har också blivit något bättre på 2000-talet. Över en femtedel av klienterna med samhällspåföljder jobbade, och ca 14 procent studerade. Andelen arbetslösa som utförde samhällstjänst har långsamt sjunkit på 2000-talet. I gruppen frigivna under övervakning har andelen arbetslösa emellertid förblivit ca 70 procent under de senaste åren.

Utvecklingsverksamhet och samarbete

Den omfattande fängelselagreformen som länge beretts slutfördes i december 2005. Lagarna skall

träda i kraft den 1 oktober 2006 samtidigt med den strukturella reformen av fångvården (det s.k. *Rake*-projektet). De viktigaste reformerna i den nya lagstiftningen hänför sig till målen med fängelsestraff och främjandet av fångarnas livshandling och anpassning i samhället. Några av principerna i reformen, t.ex. systematisk placeringsverksamhet, har redan genomförts med hänsyn till intagna med straff som överskrider två år. Syftet är att göra fångvården mera systematisk och effektiv genom att en individuell plan för strafftiden skall göras upp för varje fånge. Planen skall omfatta bestämmelser om fångens deltagande i olika aktiviteter, den villkorliga frigivningen och permissioner.

Den nya lagen om ungdomsstraff trädde i kraft den 1 januari 2005. När det nya straffet skulle träda i kraft förde regionbyråerna i kriminalvårdsväsendet omfattande förhandlingar med domstolar, åklagare, polis och sociala myndigheter. Syftet med förhandlingarna var att säkerställa att förändringsprocessen skulle ske smidigt och att en gemensam föreställning om tillämpningen av ungdomsstraffet skulle byggas upp.

Brottspåföljdsverket bedriver **internationellt samarbete** i syfte att följa upp den internationella utvecklingen i fång- och kriminalvården, upprätthålla kontakter och relationer samt förmedla de bästa formerna av praxis i branschen till det finländska systemet. Enligt justitieförvaltningens strategi är ett viktigt mål att bidra till utvecklingen av systemen för straffverkställighet i närområdena. Fångvården har upprätthållit omfattande kontakter med de nordiska länderna och deltagit i utvecklingen av påföljdssystemen i de baltiska länderna och Ryssland. Dessutom har fångvården bedrivit samarbetsprojekt i övriga delar av världen.

Det nordiska samarbetet är flexibelt och består av en etablerad samverkan mellan förvaltningen i

de olika länderna. Överföringen av straffverkställigheten och övervakningen av frigivna mellan de nordiska länderna hör till de kontinuerliga samarbetsformerna. Fångvårdens årliga generaldirektörmöte ägde rum i Växjö i Sverige i månadsskiftet augusti-september. Finansieringen och säkerheten i fångvården accentuerades på mötet, eftersom dessa utmaningar är gemensamma för alla nordiska länder. Kriminalvårdsdirektörernas möte hölls detta år i Norge.

För att genomföra samarbetet med närområdena har fångvården beviljats särskild finansiering från utrikesministeriet (den s.k. KIE-finansieringen). Endast samarbetet med Ryssland beviljades under året närområdesfinansiering. Projekten genomfördes i nordvästra Ryssland, i Karelen och St Petersburg inklusive Leningradområdet samt i Murmansk.

En av principerna i verksamheten har varit att så många yrkesgrupper i fångvården som möjligt skall kunna delta i samarbetet och att de teman som behandlas skall på ett mångsidigt sätt gälla så olika fångvårdsfrågor som möjligt. Utbildningen och presentation av de bästa praktiska erfarenheterna i branschen spelar en viktig roll i samarbetet. Under redovisningsåret omfattade verksamheten bl.a. utbildning, studiebesök och tjänstemannautbyte.

Det administrativa samarbetet med Estland har stabiliserats och blivit en naturlig del av verksamheten. Samarbetet med Estland har varit synnerligen livligt under året, och kontakterna

har ägt rum nästan varje vecka. Fängelserna samarbetade aktivt med sina estniska partnerskapsfängelser som är nio till antalet. Några fängelser har synnerligen aktivt ordnat bl.a. gemensamma utbildningsdagar med estniska fängelser och några veckors perioder av tjänstemannautbyte.

Kriminalvårdsväsendet genomförde tjänstemannautbytet som planerats. På våren besökte fyra estniska tjänstemän kriminalvårdsväsendets regionbyråer, och två finländare besökte Estland. I Tartu ordnades på hösten ett arbetsseminarium som behandlade program i samhällstjänsten.

Kriminalvårdsväsendet har tillsammans med Tjeckien och Storbritannien deltagit som partner i ett projekt som går in för att utveckla villkorlig frigivning och övervakning av villkorlig frihet. Projektet *Transition Facility Twinning Project, Enhancement of Parole in the Czech Republic* finansieras av EU. Det startade i juni 2005 och skall pågå till hösten 2006. Två företrädare för kriminalvårdsväsendet har deltagit i en stor arbetsgrupp som har berett frågan.

Det internationella Roundtable-samarbetet har blivit en etablerad samarbetskanal mellan generaldirektörerna. Vid sidan av mötena som ordnas två gånger per år, samlar och analyserar Roundtable-sekretariatet en omfattande information om fångvården i medlemsländerna. Man går in för att förmedla aktuell information, know-how och erfarenheter, samordna resurser och bygga upp gemensamma verksamhetsmodeller.